

Кімге: Қазақстан Республикасы Көлік министрлігіне.

Автордың аты-жөні: Жазылбеков Амир Болатханович

Күні: 13.11.2024

АНАЛИТИКАЛЫҚ ЖАЗБА

Тақырыбы: Талдықорған қаласының автобус аялдамаларының қазіргі жай күйі және оларды модернизациялау жоспарлары.

Кіріспе. Автобус аялдамалары - бұл лицензияланған көлік компаниялары пайдаланатын, берілген маршрут бойынша қозғалатын рельссіз көлік құралдарының (автобустар мен троллейбустар) аялдамалары.

Автобус аялдамалары қала инфрақұрылымының маңызды бөлігі болып табылады. Олар жүріс бөлігінің маңында жолаушылардың қауіпсіздігін қамтамасыз етеді және қандай да бір дәрежеде көшелердің сыртқы келбетін толықтырады. Сонымен қатар, қазіргі заманғы автобус павильондарын коммерциялық және әлеуметтік жарнамаларды, түрлі хабарландыруларды орналастыру үшін пайдалануға болады. Бұл жарнама берушілерге өте тиімді, өйткені аялдамаларда күн сайын көптеген адамдар болады. Және олардың барлығы әлеуетті клиенттер болып табылады. Ал көрінген жарнаманың арқасында іс жүзінде болуы мүмкін.

Аялдаманың өлшемін таңдау өте қарапайым факторлармен анықталады. Бұл қала халқының саны, аялдама орналасатын қала ауданы (орталығы немесе шеті), осы жерде қоғамдық көліктің қозғалыс кестесі, оның жүктемесі. Айта кетейік, біздің қалада орташа сыйымдылықтағы аялдамалар басым.

Сыйымдылық түрі бойынша аялдамалар:

- шағын (10 адамға дейін);
- орташа (10-нан 20 адамға дейін);
- үлкен (20 адамнан астам).

Құрылым типі бойынша аялдамалар:

- ашық;
- жартылай жабық;
- жабық.

Көріністері аталған типтеріне сай келеді. Жабық аялдамалар үш жағынан қабырғалармен қорғалған. Жартылай жабылғандардың бүйір және артқы қабырғалары ғана болады. Және тиісінше ашық типтегі аялдамалардың қабырғалары қапталмайды, тек қаңқасы мен шатыры болады.

Отандық өндірушілер артық сұлулыққа емес, қоғамдық көлікті күту кезінде адамдардың қауіпсіздігіне назар аударады. Сондықтан, Қазақстанда аялдамалар классикалық, қатаң стильде жасалады.

Шет елдерде аялдамалар өндірісіне креативпен келеді. Мысалы, Жапония көшелерінде үлкен жарқын жемістер түріндегі аялдамаларды, Бразилияда футбол қақпасы түріндегі аялдамаларды көруге болады.

Германияда аялдамаларда тұру зеріктірірлік іс болып көрінгендіктен, оларды өткеншектермен жабдықтауды жөн көрді. "Енді көлікті күткен адамдар зерігуді тоқтатады және сол уақытта өздерінің вестибулярлық аппараттарын жаттықтырады", - дейді неміс өндірушілері.

Амстердамда аялдамалар бір қарағанда қарапайым болып көрінеді. Бірақ егер сіз орындыққа отырсаңыз, таблода үлкен сандармен шығарылған салмағыңызды көре аласыз[1].

Автобус аялдамаларын қалай жақсартады?

Ресейдің ақпараттық технологияларын елемеу қиын. Қазір аялдамалар төлем терминалдарымен, полиция мен жедел жәрдем шақыру түймелерімен, сауда автоматтарымен, бейне-роликтері бар таблолармен жабдықталған.

Мүмкіндігі шектеулі адамдар үшін арнайы жабдық орнатылады. Мысалы, нашар көретін адамдар үшін таблода ірі әріптермен және цифрлармен автобустардың қозғалыс кестесі бейнеленеді.

Негізгі бөлім. Ғаламтор бетінде жарияланған мәліметтерге сүйенсек, облыс орталығында 2024 жылдың мамыр айында Талдықорған қаласының автобус аялдамаларын жаңарту жұмыстары жүргізілді. Мердігер ұйым аялдамаларды жуып, жинап, жөндеп және бояуларын жаңартты, сондай-ақ күрделі жағдайдағы 21 смарт-аялдаманы қалпына

келтірді[3].

1-Сурет. Фотосурет көзі: Талдықорған қаласы әкімдігінің баспасөз қызметі.

Автобус аялдамаларын жаңарту қаланы абаттандыру жөніндегі кешенді бағдарламаның бір бөлігі болып табылады. Бағдарламаның

мақсаты - Талдықорған тұрғындары мен қонақтары үшін жайлы және қауіпсіз орта құру.

Аялдамалардың орналасуы, ең алдымен, пайдаланушылардың (жолаушылардың) қажеттіліктерін ескеруі керек. Сондай-ақ, қоғамдық көліктің, елді мекендерді дамытудың және көлік басқармасының міндеттерін ескеру қажет. Аялдамалардың орналасуы тәртібі:

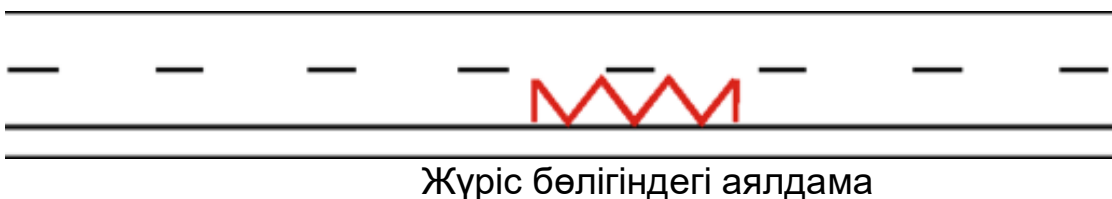
- автобус маршруттарына жаяу жүргіншілер қозғалысының ең қолайлы және қысқа жолдары ағылатын жерлерде;
- маңызды бағыттарда немесе тартымды нүктелерде;
- қоғамдық көліктің басқа бағыттарымен қиылысатын жерлерде;
- келесі аялдамаға дейін тиісті қашықтықта (әдетте 300-400 м);
- автотұрақтарды ұстайтын орындарда.

Аялдаманың орналасуы мен түрін жоспарлау басқа жобалармен жиі сәйкес келеді. Жалпы қалалық жобалар мен көлік стратегиялары жоспарлау кезінде маңызды рөл атқара алады және жобаның орындалу кестесіне әсер етеді.

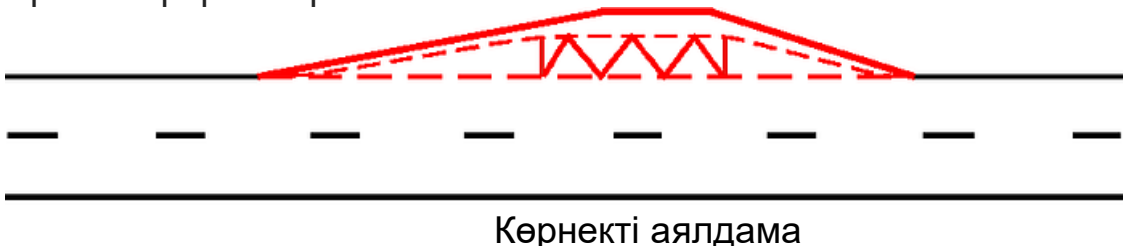
Талдықорған қаласында 282 аялдама кешені бар. Олардың 109 ескі құрылым, 155 жаңа және 21 smart-аялдама.

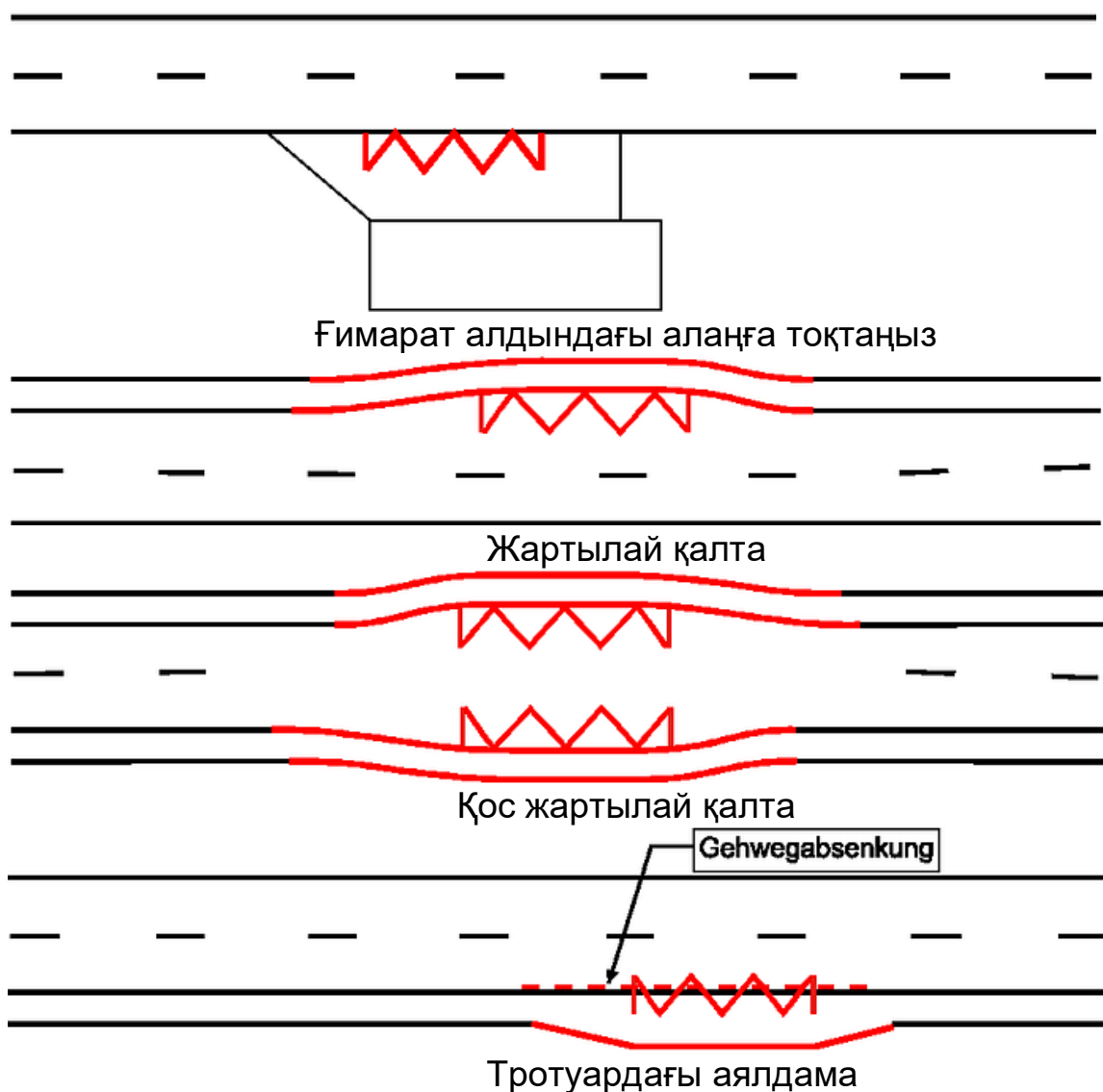
Төмендегі суреттерде аялдамалардың әртүрлі түрлеріне қысқаша шолу ғана берілген. Геометриялық сипаттамалар, белгілер, жабдықтар, жаяу жүргіншілер өткелдері, шатыр астындағы аялдамалар және т.б. сияқты басқа аспектілер келесі бөлімдерде қарастырылады.

Негізгі формалар:

Арнайы формалар:

Аялдаманың түрін таңдауға көлік қозғалысының қарқындылығы, қозғалыс ағыны, жол желісінде орналасуы (ауылдық немесе қалалық аймақ, жол торабы, жол қозғалысын басқарудың автоматтандырылған жүйесі және т.б.), қоғамдық көлікке қойылатын талаптар (мысалы, байланыс қауіпсіздігі), автобустардың тоқтау уақыты, рұқсат етілген жылдамдық, шығындар, нақты жергілікті жағдайлар және т.б. Осылайша, қозғалыс қарқындылығы жоғары және үздіксіз ағыны бар учаскеде автобустардың артықшылығы бар. қалталар, өйткені жолдың жүріс бөлігінде тоқтайтын автобус, мүмкін аялдама кезінде жол жүру билеттері де сатылатын болса, кедергі ретінде қабылданады. Егер көлік қозғалысы өте аз болса немесе аялдама трафикті басқарудың автоматтандырылған жүйесі бар учаскеде болса, онда олардың артықшылығы бар жолдың жүріс бөлігіндегі аялдамалар немесе автобус аялдамаларына арналған бөлімдер[4].

Жоғарыда көрсетіліп өткен аялдама түрлері біздің қала инфрастратегиясына қолданылған және әлі де құрылым үстінде. Дегенмен, қазіргі уақытта аялдамалардың жағдайы ешқандай жарқын

үміт ұялатпайды, әрине, бұл жауапкершілік мердігерлік ұйымдарға ғана емес, пайдаланушылардың өздеріне де жүктеледі: адамдардың мүлікті қалай қоқысқа тастап, бұзып жатқанын жиі байқауға болады.

Бүгінгі күні интернеттің, смартфондардың қуат көздерінің, кондиционерлердің, қала картасы мен автобус маршруттары бар электронды тақтайшаның, маршруттары көрсетілген ақпараттық тақтаның, бейнебақылау камераларының үздіксіз жұмысын қамтамасыз етуді көздейтін 21 смарт-аялдаманы күтіп ұстауға арналған ақаулы актілер мен сметалық құжаттар дайындалды. , бейнебақылау камералары, сондай-ақ шатыр мен күн батареяларын жөндеу. Бұл шығындарға 18,7 млн. теңге қажет[5].

2021 жылы қалалық тасымалдаушы кәсіпорындар "Жетісу" ӘКК РИР АҚ арқылы жалпы құны 2 321 462 000 теңгені құрайтын 55 автобус сатып алды. Бұл автобустар 7 жылға жалға алынған, пандустармен және бейнебақылау камераларымен жабдықталған[5].

Хабарланғандай, барлық автобустар бүкіл маршрут бойынша қозғалысты бақылау үшін GPS навигаторларымен жабдықталған, ал жолаушыларға арналған "Инфобас" қосымшасы жұмыс істейді. Айта кетейік, автобус салондарына жолаушыларға аялдама пункттерінің атауы туралы хабарлау үшін дыбыстық ақпарат берушілерді орнату тапсырылған.

"BUS REPORT" жүйесіне мониторинг пен техникалық қызмет көрсетуді "Smart City" ЖШС жүзеге асырады.

Сандар аз, қала аумағында 230 автобус бар, бірақ бір жолға 187-сі ғана шығарылады, бұл бағытта 7 кәсіпорын жұмыс істейді.

Аялдамаларты жақсарту мақсатында шаралар қабылданылғаны мен көпшілігінде қоқысқа арналған жәшіктері жоқ. Навигаторлар маршруттық көлік құралдарына қосылғанымен мобильді қосымшалар тек смартфон қолдана алатын буынға ғана ыңғайластырылған.

Қорытынды. Қоғамдық көлік мәселелері ұзақ уақыт бойы өзекті болып қала берді. Үйсіз-күйсіз адамдардың "үйіне" айналған тозығы жеткен аялдамалар, қажетті маршрут бойынша сағаттап жүру мүмкіндігін күтіп тұрған балалар мен зейнеткерлер, лас қоғамдық көліктер Талдықорғандықтардың наразылығының бір бөлігі ғана. Қазіргі уақытта аялдамалардың жағдайы ешқандай жарқын үміт ұялатпайды, әрине, бұл жауапкершілік мердігерлік ұйымдарға ғана емес, пайдаланушылардың өздеріне де жүктеледі: адамдардың мүлікті қалай қоқысқа тастап, бұзып жатқанын жиі байқауға болады.

Хабарланғандай, барлық автобустар бүкіл маршрут бойынша қозғалысты бақылау үшін GPS навигаторларымен жабдықталған, ал жолаушыларға арналған "Инфобас" қосымшасы жұмыс істейді. Айта кетейік, автобус салондарына жолаушыларға аялдама пункттерінің атауы туралы хабарлау үшін дыбыстық ақпарат берушілерді орнату

тапсырылған. Сонымен қатар 2024 жылы Оңай төлем аппараттары мен интернет навигациясы да іске қосылды. Бұл қолданба маршруттық көлік құралдарын бақылап аялдамалардың орналасу аймағы мен бағытын анықтауға таптырмас дүние.

Ұсынымдар. Айта кетерлік, қаламызда жас буыннан бөлек ересек орта үшін қосымшалар мен жаңа қызмет түрлерін пайдалану қиынға түспек. Үлкен қалалардағы аялдамаларда маршруттық көлік құралдарының бағыттары көрсетілген карталар және сол аялдамадағы маршруттық көлік құралдарының номерлері көрсетілген наклейкалар әр аялдамаларда қойылған. Осындай маршрутты көрсеткіш стендтерін қаламыздағы әр аялдамаға орнатылатын болса, балалар мен зейнеткерлерге көлік құралын жіберіп алмауға қолайлы болар еді.

Пайдаланған дереккөздер тізімі:

1. <https://tagpartner.su/Posts/bus-stops>
2. <https://alexradchenko.medium.com/руководство-по-размещению-автобусных-остановок-7438e909d892>
3. <https://vestnik19.kz/news/cat-14/6090/>
4. <https://alexradchenko.medium.com/руководство-по-размещению-автобусных-остановок-7438e909d892>
5. <https://www.tinfo.kz/news/obshchestvo/gryaznye-avtobusy-obvetshalye-ostanovki-a-takzhe-deti-i-pensionery-bez-vozmozhnosti-proekhat-problemy-obshchestvennogo-transporta-v-taldykorgane.html>